

VIŠJA STROKOVNA ŠOLA ZA GOSTINSTVO, VELNES IN TURIZEM BLED

Z OSEM TISOČ KORAKI PO TRŽIČU

Avtor:
Benjamin Cankar Kodrič

Mentorica:
dr. Boža Grafenauer

10. 5. 2024, Bled

KAZALO VSEBINE

1 UVOD.....	4
2 PREDSTAVITEV TRŽIČA	1
2.1 Lega kraja	1
2.2 Zgodovina Tržiča.....	1
2.2.1 Tržič v času antike.....	1
2.2.2 Tržič v času srednjega veka.....	2
2.2.3 Tržič v novem veku	4
2.2.4 Tržič v moderni dobi.....	4
2.3 Znane osebnosti povezane s Tržičem.....	4
3 TEHNIČNI NAČRT VODENJA	5
4 VODENJE PO ODSEKIH.....	6
4.1 Tržič – staro mestno jedro.....	6
4.2 Tržič – grad Neuhaus	7
4.3 Kumikova hiša.....	7
4.4 Podljubelj – legenda o zmaju in Šentanski rudnik.....	8
4.5 Podljubelj – vzpon na stari Ljubelj	9
4.5.1 Zgodovina prelaza Ljubelj.....	9
4.5.2 Hrastov memorial	10
4.6 Podljubelj – koncentracijsko taborišče, muzej in gostišče.....	12
5. IZRAČUN CENE.....	13
6. ZAKLJUČEK.....	14
7. VIRI IN LITERATURA.....	15

KAZALO SLIK

Slika 1: oltar boginji Belesti	2
Slika 2: Kurnikova hiša	8
Slika 3: Šentanski rudnik	9
Slika 4: Šentanski rudnik	9
Slika 5: dirka na Ljubelj v današnjih časih	11
Slika 6: dirka na Ljubelj (1959)	11
Slika 7: gostišče Karavla 297	13
Slika 8: spominski park	13

1 UVOD

V sklopu moje ideje vodenja, bi ogled mesta Tržič in bližnjega Ljubelja opravili bolj ali manj brez pomoči prevoza in pri tem opravili okoli osem tisoč korakov. Od tod torej naslov vodenja »Z osem tisoč koraki po Tržiču«. Poleg tega pa se naslov zlahka naveže na zelo pomemben in morda danes najbolj poznan del kulturne dediščine Tržiča, to je čevljarska obrt.

Vsak kraj ima svoje gradnike naravne in kulturne dediščine, ki določajo njegovo identiteto in avtentičnost. Nikakršna izjema ni mesto Tržič s svojo okolico, ki s svojo pestro, tako okoliško naravno, kot kulturno dediščino, ne more ostati neopažen. Ponuja zgodbe zanimive zgodovine, ki sega že vse nazaj do časa Rimljanov. Vse od antike do današnje moderne dobe, zgodbe tržiških krajev pri vzbujanju pozornosti obiskovalcev niso nič manj privlačne, kot zgodbe bolj znanih turističnih destinacij. Tržič je slovel po svoji pestri obrtniški dejavnosti, od kovaštva, rudarstva, nogavičarstva, vse do najpomembnejšega čevljarstva. Poleg kulturne dediščine, v turizmu prav tako vključujemo edinstveno naravno dediščino tržiške okolice, ki se s kulturno dediščino močno prepleta. Tako obstaja mnogo različnih možnosti za izvedbo turističnega vodenja po Tržiču, najsibo naravne ali pa kulturne naravnosti. V svojem primeru sem si izbral kulturno plat, a obiskovalci kljub temu lahko sočasno uživajo v naravnih lepotah, ki jih obdajajo med ogledom starega mestnega jedra, vasi Podljubelj, med spoznavanjem zgodovine starega Ljubelja ter okušanjem lokalnih specialitet.

2 PREDSTAVITEV TRŽIČA

2.1 Lega kraja

Tržič je mesto na skrajnem severu Gorenjske. Je glavno mesto istoimenske Občine Tržič in ima okoli 3700 prebivalcev. Na severu po grebenu osrednjih Karavank meji z Republiko Avstrijo, na zahodu z občinama Žirovnica in Radovljica, na vzhodu s Preddvorjem in Jezerskim ter na jugu z občinama Naklo in Kranj. Večina občine sodi k porečju Tržiške Bistrice, manjši del pa porečju reke Kokre (*Visit Tržič*).

Od visokih Karavank na severu, se relief občine Tržič proti jugu zniža v hribovje, nenazadnje pa preide v uravnan svet, ki sodi k severnemu delu ljubljanske kotline, k tako imenovanim Dobravam. Ena izmed značilnosti Dobrav so tudi kraški pojavi, na primer kraške jame. Te se nahajajo tudi v krajinskem parku Udin boršt, katerega skrajni severni del sodi pod občino Tržič (*Visit Tržič*).

Mesto Tržič kljub svoji legi v osrčju Karavank ni težko dostopno, namreč nahaja se v bližini avtoceste Ljubljana – Jesenice. Poleg tega pa se lahko iz krajev, kot so Kranj, Radovljica, Škofja Loka in Kamnik, preko lokalnih cest v Tržič pripeljemo v približno pol ure časa. V Tržiču se nahaja tudi pomembni mejni prehod z Avstrijo, in sicer skozi ljubeljski tunel, ki od leta 1962 nadomešča pretok prometa preko gorskega prelaza čez stari Ljubelj. Gorski prelaz je od leta izgradnje tunela za promet zaprt.

2.2 Zgodovina Tržiča

2.2.1 Tržič v času antike

V širši okolici Tržiča do danes ni bilo najdenih nobenih epigrafskih spomenikov, s pomočjo katerih bi si lažje predstavljali življenje rimskodobnih prebivalcev tega prostora. Kljub temu nam tamkajšnja arheološka najdišča povedo, da so v času antike na omenjenem območju živeli ljudje ter posredno potrjujejo obstoj rimske ceste čez Ljubelj. Ker le-ta ni bila državna cesta, tudi ni bila vrisana v antičnem zemljevidu, a je bila zagotovo pomembna, saj je povezovala takratno Emono z Virunom, glavnim mestom province Norik.

Zgodovinarji obstoj prelaza čez Ljubelj za časa antike utemeljujejo s spomeniki, ki se danes nahajajo na avstrijski strani prelaza. To so trije oltarji, od katerih sta dva posvečena boginji Belesti, ki so jo poznali kot zaščitnico gorskih prelazov in tistih, ki so jih prečkali. Čaščenje tovrstnega božanstva blizu današnjega prelaza lahko povežemo z obstankom ceste v antiki, saj so jo uporabljali takratni trgovci in popotniki (*ur. Preinfalk, 2020, str. 337-345*).

Slika 1: oltar boginji Belesti

Vir slike: KRONIKA: Iz zgodovine Tržiča, str. 344

2.2.2 Tržič v času srednjega veka

Še en posreden dokaz obstoja Tržiča in mimoidoče ceste čez Ljubelj, lahko poiščemo v ljudskem izročilu, ki pravi, da je naselje Tržič obstajal že v antiki pod imenom Forum Lubellinum, kar nas zopet spomni na današnji Ljubelj. Ime Forum Lubellinum se je ohranilo še v srednjem veku in tako ostalo v ustnem izročilu (*ur. Preinfalk, 2020, str. 337-345*).

Del ustnega izročila, ki nam služi kot posredni dokaz, je tudi legenda o nastanku Tržiča. Nastanek današnjega Tržiča je preko legende povezan z obstojem omenjenega naselja v antiki, imenovanega Forum Lubellinum. Ta se je nahajal višje, na današnjem mestu Podljubelja. Zanj naj bi bil usoden skalni podor z Velikega vrha na Košuti, ki je naselje v celoti zasul. Zgodovinarji legendo o zmaju, ki je sprožil plaz, povezujejo z datumom beljaškega potresa 25. januarja 1348, ki je sprožil velike skalne podore (*ur. Preinfalk, 2020, str. 337-345*). Območje podora je na Velikem vrhu vidno še danes, namreč ta del gore je le veliko melišče in je še do danes ostal gol. Legenda o nastanku Tržiča danes sodi med nesnovno kulturno dediščino in pripoveduje:

»Pred več stoletij je bilo v naselju pod Ljubeljem več kot polovico kovačij. Tam je imel kovač starega petelina, ki mu je ušel na Košuto, kjer je znesel jajce, iz katerega se je izvalil zmaj. Zmaj se je zaril v goro, ko je zrasel v ogromno zverino, je to razklalo goro na dvoje. Sprožil se je bobneč plaz skal, ki je zasul naselbino pod goro. Da bi se rešili, so prebivalci stekli v dolino. Čez čas jim je zmanjkalo sape in so se ustavili. Tu stoji današnji Tržič.«
(*Visit Tržič*).

Slika 2: Prikaz podora s Košute

Vir slike: KRONIKA: Iz zgodovine Tržiča, str. 354

Slika 3: Kip zmaja iz legende o nastanku Tržiča

Vir slike: <https://www.visit-trzic.com/>

Legenda o nastanku Tržiča se naslanja na nekdanje naselje Forum Lubellinum, katerega obstoj sega že v čas antike. Njegovo ime se je ohranilo še naprej v času srednjega veka, to je doba, v času katere se je pripetil plaz (14. stoletje). Prav s povezovanjem materialnih (oltarji) in ustnih (legenda) dokazov danes sklepamo, da je v bližini Ljubelja stalo naselje, ki ga je v srednjem veku nadomestilo novo (Tržič), mimo katerega je najverjetneje potekala antična rimska cesta čez ljubeljski prelaz.

Sprva se je novo ustanovljeno naselje imenovalo Neumarktl. Naselje se je razvijalo ob vznožju grajskega hriba, na katerem je bil postavljen dvor, kasneje imenovan Neuhaus. Razvoj je narekovala pomembna prometna pot, ki je povezovala Avstrijo s Trstom ter razvoj obrti. Naselje je bilo poznano po svoji kovaški obrti oz. fužinarstvu, rudnikih in gozdarstvu, kasneje pa tudi nogavičarstvu in močni čevljarski obrti.

Zelo pomembno leto za Tržič je bilo leto 1492, ko je bila tedanja vas na pobudo lastnikov povzdignjena v trg. Akt je odobril znani pruski cesar Friderik III. Tako je Neumarktl s statusom trga dobil tržne pravice. V mestu so se tedensko pripravljali številni sejmi, najbolj znana sta bila Andrejev sejem pred Miklavžem in sejem na angelsko nedeljo (prva nedelja v septembru). Danes slednjega nadomešča šušarska nedelja (*Visit Tržič*).

2.2.3 Tržič v novem veku

Drugo pomembno leto, ki je vplivalo na Tržič, je leto 1811, ko je le-ta zaradi človeške napake pogorel. Pri obnovi so izdali predpis, ki je določal obvezo namestitvev kovinskih vrat in polken na nove objekte. Glavni trg je svojo podobo ohranil vse do danes. Druge posebnosti gradnje po letu 1811 so bile: portali z letnico izdelave in začetnicami hišnega gospodarja, kovana železna vrata in polkna ter okenske mreže, sušilne odprtine na strehi za sušenje kož, lana in nogavic ter obcestni kamni opestniki (da vozovi z ostmi niso poškodovali hiš). Zelo znana pridobitev pa je tudi tako imenovan »firbc okn«. To je okno, postavljeno izven linije fasade, iz katerega je mogoče opazovati zunanost vzdolž ceste vzporedno s hišo in pri tem ostati neopažen (*Visit Tržič*).

2.2.4 Tržič v moderni dobi

Naslednje veliko leto za Tržič je leto 1926, ko je bilo naselje Tržič povzdignjeno v mesto s strani kralja Aleksandra Karađorđevića I. Tako je bila priznana njegova pomembna gospodarska vloga v novi državi.

Tržič je leta 1941 skupaj pod okupacijo Gorenjske pripadel Nemškemu rajhu. Začel se je postopek asimilacije slovenskega prebivalstva, na Ljubelju pa so postavili delovno taborišče, podružnico taborišča Mauthausen – koncentracijsko taborišče Ljubelj jug. To je bilo edino taborišče na območju Slovenije. V njem so bili zaprti predvsem politični zaporniki in pripadniki odporne gibanj, večina je bilo Francozov in Poljakov. Njihova naloga je bil izkop tunela skozi Karavanke. To jim je kljub požigu taborišča s strani partizanov uspelo. Danes tunel služi kot mejni prehod z Avstrijo. Tržič je bil osvobojen leta 1945.

Tržič je leta 1985 postal zavarovan kot kulturni spomenik, danes pa je vključen v Združenje zgodovinskih mest Slovenije.

2.3 Znane osebnosti povezane s Tržičem

V Tržiču se je rodilo ali pa delovalo mnogo zanimivih in zgodovinsko pomembnih osebniosti, kot so:

- **Jakob Aljaž**, duhovnik in skladatelj (v Tržiču prvič zapel slovensko izvedbo svete noči in tam kaplanoval)
- **Josef Radetzky**, avstrijski maršal, grof (po njem znana Straussova Radetzkyeva koračnica, lastnik dvorca Neuhaus)
- **Hugo Roblek**, planinec, farmacevt (lekarna v Tržiču, po njem znan dom na Robleku)
- **baron Karl Born** (razvil tržiško gozdno gospodarstvo, napravil edino cesto do Jelendola preko Dovžanove soteske, živel in z očetom pokopan pri dvorcu Jelendol)
- **Leopold Layer**, slikar (poslikal tržiško cerkev, znan po Brezjanski Mariji)
- **Peter Majdič**, industrialec (upravitelj železnice Kranj-Tržič, ustanovitelj trgovine Merkur)
- **Peter Kozina**, podjetnik (proizvodnja čevljev PEKO v Tržiču)
- **Tone Pavček**, prevajalec, literarni zgodovinar
- **Jože Šlibar**, prvi rekorder v smučarskih skokih
- **Bojan Križaj**, alpski smučar
- **Žan Košir**, olimpijec, deskar na snegu
- **Sunita Williams**, astronautka rekorderka slovenskega rodu (predniki iz Leš pri Tržiču) (*Visit Tržič*).

3 TEHNIČNI NAČRT VODENJA

SKUPINA: naročena

DATUM: po dogovoru

ZBIRNO MESTO: Avtobusna postaja Tržič

URA: 9.50

zaporedna številka	odsek	časovni okvir	kontakt	opombe
1	staro mestno jedro	10.00 - 10.25		/
2	grad Neuhaus, francosko znamenje	10.30 - 10.55		/
3	Kurnikova hiša	11.00-11.45		2,5 € na osebo
4	Podljubelj (Šentanski rudnik, legenda o zmaju)	12.00-13.00		potrebna primerna obutev,
5	vzpon po prelazu na stari Ljubelj do piramid in kočje	13.10-14.40		potrebna primerna obutev, izvedba ni obvezna (glede na željo) nezahtevna pot, traja dobre pol ure
6	Podljubelj (koncentracijsko taborišče, muzej)	14.50-15.40		4€ na osebo
7	Podljubelj (tradicionalne jedi v gostišču)	15.40-16.30		15 € na osebo

PRILAGAJANJE ČASU IN KRAJU:

Tehnični načrt in vodenje se lahko prilagodi glede na sezono in želje naših obiskovalcev/turistov. Vzpon po prelazu na stari Ljubelj se izvede s strinjanjem vseh članov vodene skupine. Vodenje se lahko namesto ob piramidah in koči na vrhu opravi tudi pri začetku poti na Ljubelj, ob tunelu Ljubelj. Skupina se odloči na začetku celotnega vodenja, zaradi nadaljnje organizacije vodenja (predvsem zaradi kosila v gostišču). V primeru, da se skupina ne odloči za vzpon na stari Ljubelj, se lahko celotno vodenje zaključi okoli 15.30.

4 VODENJE PO ODSEKIH

4.1 Tržič – staro mestno jedro

Vodič bi skupino pričakal na glavni avtobusni postaji Tržič. Postaja je popolno izhodišče za začetni del celotnega vodenja, saj se z njo začne stari del mesta Tržič. Čez cesto pri avtobusni postaji ne moremo zgrešiti velikega kovinskega kipa, ki upodablja zmaja iz legende o nastanku Tržiča. Obiskovalce na kratko informiramo o pomenu kipa, a zgodbo predstavimo pri naslednji skulpturi zmaja, ki se nahaja v vasi Podljubelj, ki jo je zasul plaz.

Z avtobusne postaje se nato odpravimo v staro mestno jedro. Tržiški trg ni širok in prostoren v tem smislu, ampak je dolg in ozek, nanj pa se odlično umestijo stojnice. Podamo jim informacije o razvoju tržiške obrti, od kovaštva, gozdarstva, rudarjenja in nogavičarstva pa vse do nekdanje najbolj razvite obrti – čevljarstva. Poudarimo pomen povzdignjenja Tržiča v trg leta 1492, saj so tedaj obrtniki lahko na trgu prodajali svoje izdelke.

Med ogledom starega dela mesta, skupino seznanimo z zgodovino Tržiča od leta 1811 dalje in omenimo požar tistega leta. Naslanjamo se na omenjene posebnosti značilne za obnovo in dobro ohranjenost mesta vse do danes. Že na samem začetku mestnega jedra nas obdajo stare meščanske hiše, na katerih lahko opazimo prej omenjene posebnosti, ki so jih po letu 1811 upoštevali pri izgradnji novega Tržiča. Vidimo lahko okrašene portale, manjše poslikave in freske, kovana vrata in polkna ter značilen »«firbc okn«. Goste nato vodimo do gradu Neuhaus, ki se nahaja neposredno nad mestnim jedrom.

4.2 Tržič – grad Neuhaus

Z razgledom na Tržič predstavimo dogodek leta 1811, ko je Tržič zaradi nesreče v kovaški delavnici popolnoma pogorel. Zgorele so vse meščanske hiše, delavnice in domačije, kar jih niso rešili kamniti bloki. Požar je terjal 75 žrtev, pogorelo pa je več kot dvesto objektov. Tržič je po obnovi dobil novo podobo, ki jo ima še danes. Pomembno vlogo pri njegovi obnovi je imel najbolj znani lastnik gradu Neuhaus (ki je prav tako pogorel), avstrijski feldmaršal češkega rodu Johan Josef Wenzel Radetzky von Radetz. Prav po njem je Johan Sebastian Strauss poimenoval zelo znano Radetzkyjevo koračnico. Tržiču je finančno podporo namenil tudi cesar Napoleon, grof Radetzky pa je denar, ki ga je prejel za obnovo gradu namenil plačam delavcev, ki so bili po njegovi volji Tržičani sami. Tako je pri obnovi zahteval tudi upoštevanje protipožarne varnosti – kamniti podboji in balkoni, protipožarni zidovi ter železna vrata in polkna, ki so bila prava evropska posebnost. Vse te posebnosti še danes vidimo na dobro ohranjenem starem delu Tržiča. Posledica požara je bil tudi gozdni požar nad Tržičem. Tako je razgledni vrh nad Tržičem ostal popolnoma gol, na voljo grofa Radetzkyja pa so hrib z njegovo finančno pomočjo ponovno pogozdili.

Poleg gradu se nahaja tudi francosko znamenje, kjer naj bi v času Napoleona in Ilirskih provinc pokopavali francoske vojake.

4.3 Kurnikova hiša

Vodenje z gradu Neuhaus nadaljujemo do Kurnikove hiše, ki je preurejena v muzej. To je rojstna hiša pesnika Vojteha Kurnika in je izjemna ostalina tržiške stavbne dediščine. Ima več kot tri stoletja dolgo zgodovino. Imenuje se po pesniku, ki se je v njej rodil leta 1826. Hiša ima zidano pritličje, leseno nadstropje z gankom, skodlasto streho s sušilnimi odprtinami in dve črni kuhinji ter eno belo kuhinjo. Hiša povezuje kmečko in trško arhitekturo 18., 19. in prve polovice 20. stoletja. V njej je predstavljeno bivalno okolje takratnega obdobja, v enem izmed prostorov pa delo in življenje pesnika. V zgornjem nadstropju je stalna razstava o kolarstvu, ki je zacvetelo zaradi tovorniške poti čez Ljubelj. Predstavljena je izdelava koles, kolesa in orodja, ki so jih uporabljali.

Vojteh Kurnik se je rodil leta 1826. Po poklicu je bil kolar. Poleg tega je pesnikoval, zbiral pregovore in izročila. V času nemškutarstva v Tržiču, je Kurnik pisal v slovenščini in je najbolj znan tržiški pesnik romantike. V pesmih je opisoval svoj kraj ter navade in delo

tamkajšnjih prebivalcev. Svoje pesmi naj bi pisal na oblance, nato pa jih prepisal na papir. Svoje delo je opisal z besedami:

Slika 2: Kurnikova hiša

Vir slike: <https://www.visit-trzic.com/>

»Moj oča je Vodnik,
Prešeren pa stric,
zato sem podpornik
slovenskih modric!«

(Visit Tržič)

4.4 Podljubelj – legenda o zmaju in Šentanski rudnik

Po končanem ogledu Kurnikove hiše z vodenjem nadaljujemo v centru vasi Podljubelj, do koder bi nas z glavne avtobusne postaje Tržič pripeljal avtobus. Na manjšem trgu z železno skulpturo zmaja v skali gostom povemo zgodbo o nastanku Tržiča. Do zgodbe jih uvedemo z zgodovinskimi domnevanji o prvem naselju v tržiških krajih – Forum Lubelinum, ki naj bi stal na današnjem mestu Podljubelja, torej v vasi, v kateri se nahajamo z vodeno skupino. Predstavili bi jim informacije in zgodbo, povzeto na začetku naloge v podpoglavju »Tržič v času srednjega veka«. Skupina bo imela možnost videti v zgodbi omenjeno območje plazu na Velikem vrhu.

Nedaleč stran se nahaja opuščen Šentanski rudnik živega srebra. V celoti ohranjen jamski sistem je dolg pet kilometrov in se nahaja pod površjem jugovzhodnega pobočja Begunjščice. Obiskovalci se lahko z vodnikom sprehodijo po Antonovem rovu na petem obzorju. V Podljubelju so rudo cinabarit odkrili že sredi 16. stoletja. 1670 so odkrili nahajališče, dovolj bogato za izrabo. Iz cinabarita so pridobivali živo srebro. Uporabljali so ga pri čiščenju zlata in srebra, fototehniki in zdravstvu, predvsem pa v vojni industriji.

V rudnik so prišli rudarji iz Idrije in mesto označili s svojim znakom, nato pa je rudnik postal last države. Leta 1891 je rudnik kupil nemški bankir Julij Born. Rudnik je bil moderno opremljen; leta 1893 je bil z idrijskim eden od dveh elektrificiranih rudnikov na Slovenskem. Imel je tudi lasten laboratorij.

Kopanje je bilo zaradi prenizke vsebnosti živega srebra v rudi ustavljeno leta 1902. dokončno so rudnik zaprli po drugi svetovni vojni. Skupaj je bilo v Šentanskem rudniku nakopano 110.000 ton rude in 360 ton živega srebra.

Rudnik ima sedem obzorij, za obiskovalce je na voljo Antonov rov na petem obzorju. Za Šentanski rudnik velja, da v njem živi škrat Šentanček. Takšnim škratom drugače pravimo tudi »bergmandelci«, svojo zgodbo pa ima tudi tisti iz rudnika mangana na južnem pobočju Begunjščice.

Slika 3: Šentanski rudnik

Vir slike: <https://www.visit-trzic.com/>

Slika 4: Šentanski rudnik

Vir slike: <https://www.visit-trzic.com/>

4.5 Podljubelj – vzpon na stari Ljubelj

Od Šentanskega rudnika bi se z avtobusom odpravili do nekaj minut oddaljenega tunela Ljubelj in hkrati vznožja prelaza čez Ljubelj. S skupino bi se odpravili na vrh prelaza do koč. Vzpon na prelaz ni zahteven, trajal pa bi od pol ure do petinštirideset minut. Na polovici poti bi obiskovalce seznanili s kratko zgodovino prelaza, tradicionalnim sankanjem ter dirkami s starodobniki do vrha, ki jih vsako leto jeseni organizirajo že od leta 1926, ko je Ljubelj veljal za najtežjo gorsko cesto v Evropi. Na vrhu bi gostom predstavili zgodbo o dveh piramidah, ki sta prepoznavni znak Ljubelja in v originalni obliki na vrhu stojita že od leta 1728.

4.5.1 Zgodovina prelaza Ljubelj

Način živahnega trgovanja med rimskim cesarstvom in noriškim kraljestvom čez ljubeljski prelaz se je ohranil in izvajal še naprej v srednjem veku. Tako so naraščajoče potrebe po izmenjavi dobrin med ljudmi na obeh straneh Karavank pripomogle k nadgradnji, do tedaj navadne poti v vozno cesto, in sicer v letih 1560 in 1575. Pod vrhom prelaza so tedaj napravili predor, ki ga lahko vidimo na Valvasorjevi upodobitvi Ljubelja v njegovem delu

Slava vojvodine Kranjske. Z izgradnjo ceste, se je promet čez Ljubelj močno povečal, a je bila le-ta še vedno precej ozka, vožnja z vozom pa otežena.

Čez slabo stoletje in pol, leta 1728, je bila ljubeljska cesta obnovljena in razširjena. Postopoma so zrušili predor čez Ljubelj in na njegovem mestu napravili 130 metrov dolg in 3,5 metrov širok usek (*Srečnik, 2010, str. 25*). Njene preнове so se lotili po navodilih tedanjega deželnega glavarja Waikarda Gallenberga, ob napravljenem useku so cesarju v čast postavili tudi dve piramidi, ki stojita še danes. Tako leto 1728 velja za enega izmed pomembnih mejnikov ljubeljske ceste čez prelaz, saj je bila statusno povzdignjena v komercialno cesto. Takšna podoba ljubeljske ceste je od leta 1728 svojemu namenu služila še več kot dvesto let, vse do leta, ko je bil prvič za javni promet odprt tunel skozi Karavanke. Ta se nahaja ob samem začetku poti čez stari Ljubelj. Zaradi lažjega nadzora in upada prometa čez ljubeljski prelaz, je ta danes za promet zaprt. (*Visit Tržič*).

Na vrhu starega Ljubelja ob mejnem prelazu stojita dve piramidi oziroma obeliska. Postavili so ju leta 1728 v čast tedanjega cesarja in so ohranjene v prvotnem stanju še danes. Ob novici, da cesar Karel VI. (oče Marije Terezije) potuje na poklonitev deželnih stanov na Kranjsko, Goriško in v Trst, so zrušili takratni predor čez Ljubelj in tako napravili usek. Poleg tega, so po navodilih deželnega glavarja na prehod postavili še dve piramidi. Narejeni sta bili iz kamnja, nalomljenega v Pečah pri Moravčah. Ta je bil prepeljan v Ljubljano, kjer je piramidi izklesal kamnoseški mojster Alojzij Bombasi, po rodu Italijan. Piramidi so nato na vrh Ljubelja pripeljali na dvajsetih vozovih, za kar so potrebovali kar 187 vlečnih konj (*Kamra, 2020*). Poleg koč na starem Ljubelju, so tamkajšnje piramide prepoznavni znak Ljubelja in turistično privlačne.

4.5.2 Hrastov memorial

Ljubelj povežemo tudi s starodobniki in vsakoletnim tekmovanjem, kjer le-ti dirkajo od začetka makadamske ceste na stari Ljubelj in vse do vrha prelaza. Z občasnimi prekinitvami, se tekme izvajajo že od leta 1926.

V Sloveniji so prve gorske hitrostne avtomobilske in motociklistične dirke priredili na Ljubelju prav leta 1926. Prva proga je bila dolga 10 kilometrov, tekma pa je bila že samo po sebi atrakcija, saj do takrat tovrstnih prireditev ni bilo. Avtomobili so vedno vzbujali zanimanje med kralji in plemstvom. Izjema nista bila niti Aleksander I. Karađorđević in žena kraljica Marija. Slednja je bila navdušena voznica, kar se je izkazalo tudi na Ljubelju. Namreč s svojim avtomobilom (Fiat 509) je do vrha Ljubelja pripeljala moža in se nato

vrnila v dolino. Kraljičin uspeh je požel še več hvale, saj je Ljubelj takrat veljal za eno najtežje voznih cest v Evropi (*Srečnik, 2010, str. 149*).

Do leta 1939 je bilo tam organiziranih enajst tekmovanj z veliko mednarodno udeležbo, Ljubelj pa je dobil sloves najtežje dirke v celi Evropi. Druga svetovna vojna je prekinila prirejanje tovrstnih tekem, a so s tradicijo po vojni nadaljevali. Prvo mednarodno tekmovanje po drugi svetovni vojni je bilo zopet organizirano leta 1953. Dirke so zaradi gradnje nove ceste in tunela zamrle leta 1961. Nov scenarij za nadaljevanje tradicije so leta 1962 pripravili v Podljubelju, in sicer z organizacijo dirk v motokrosu, ki so bile tudi prve v celotni Jugoslaviji. Tako so naslednjih 27 letih organizatorji dirk na Ljubelj pripravljali tudi tekmovanja za državno prvenstvo Jugoslavije, mednarodne dirke in dirke za svetovno prvenstvo. Zadnja tekma v motokrosu je bila prirejena leta 1990. Dirke na stari Ljubelj so ponovno obudili leta 1996. Taisto leto so dogodek dirkanja s starodobniki poimenovali Hrastov memorial, v spomin glavnega ustanovitelja Avto-moto društva Tržič Mirka Hrasta (*Srečnik, 2010, str. 17-18*).

V samem začetku dirkanja so tekmovalci vozili po daljši progi, katere spodnji del do začetka ceste na prelaz in predora Karavanke je danes asfaltiran. Zaradi občutka pristnosti, so organizatorji skrajšali progo na makadamski del ceste, torej od vrha starega Ljubelja, pa vse do današnjega mejnega prehoda. Tako je današnja proga dolga 2300 metrov, na najstrmejši točki pa doseže celo vzpon do 33%. Dogodek imenovan Hrastov memorial, se danes odvija vsako leto v začetku septembra. Na njem se v hitrostnem dirkanju preizkusijo starodobniki in njihovi vozniki (*Visit Tržič*).

Vir slik: Z dirko na dirko, str. 177 in 191

Slika 6: dirka na Ljubelj (1959)

Slika 5: dirka na Ljubelj v današnjih časih

4.6 Podljubelj – koncentracijsko taborišče, muzej in gostišče

Od mejnega prehoda bi se po končanem ogledu prelaza z avtobusom po ovinkasti cesti odpravili nazaj do našega zadnjega postanka. To bi bil spominski park koncentracijskega taborišča Ljubelj jug. Po ogledu taborišča bi skupino vodili še po muzeju, ki se nahaja v kletnih prostorih znanega gostišča Karavla 297, ki pripravlja znane lokalne jedi.

V času nemške okupacije Gorenjske med drugo svetovno vojno, je od leta 1943 do 1945 na Ljubelju delovalo nacistično esesovsko koncentracijsko taborišče. To je bila podružnica avstrijskega taborišča Mauthausen, znan kot koncentracijsko taborišče Ljubelj jug. V taborišču je bilo zaprtih okoli 1800 jetnikov, ki so pod prisilo predrli predor Ljubelj. Največ ujetnikov je bilo Francozov in Poljakov. Na mestu takratnega taborišča je danes urejen spominski park, v katerem so betonski ostanki taboriščnih objektov, krematorij in spomenik Obtožujem/J'accuse, ki obeležuje tamkajšnje dogodke (*Babšek, 2020*).

Taborišče Ljubelj sodi med kulturno dediščino, na katero vsekakor ne moremo biti ponosni. Prav zaradi tega pa je vključevanje ogleda tovrstnih krajev in opominjanje na tamkajšnje dogodke v turizmu pomembno. Namreč tudi na ta način preprečimo, da bi okrutna človeška dejanja prešla v pozabo ter s tem opominjamo kolektivno zavest pred grozotam, ki jih človek premore, v upanju, da se podobno ne zgodi nikoli več.

V kletnih prostorih gostišča se nahaja muzej, ki je bil prenovljen leta 2021. Razstava obiskovalcem pojasnjuje zgodovino taborišča na Ljubelju, sistematičnega nacističnega terorja ter prikaže vlogo taborišča v lokalnem okolju preko predmetov, pričevanj, pedagoških programov in dokumentarnega filma. Leta 2021 je muzej prejel Valvasorjevo odličje za enkratne dosežke na področju muzejstva (*Tržiški muzej*).

Po končanem vodenju skozi muzej, bi s skupino ostali v gostišču Karavla 297, ki obiskovalcem in pohodnikom nudi tradicionalne slovenske jedi, med drugimi tudi tržiške bržole in tržiški masovnik (*Visit Tržič*). Naši skupini bi ponudili tudi za Tržiške kraje značilne jedi.

Vodenje bi kot celoto zaključili s prevozom nazaj do glavne avtobusne postaje v Tržiču, torej na izhodišče.

Slika 8: spominski park

Vir slike: <https://siol.net/novice/slovenija/spomin-nakonec-trpljenja-taboriscenikov-608568>

Slika 7: gostišče Karavla 297

Vir slike: <https://www.visit-trzic.com/>

5. IZRAČUN CENE

STALNI STROŠKI (FC)

STROŠEK	CENA ZA 15 OSEB	CENA NA OSEBO
turistično vodenje	75 €	5 €
najem kombija in voznika	200 €	13,33 €
SKUPAJ	275 €	18,33 €

SPREMENLJIVI STROŠKI (VC)

STROŠEK	CENA ZA 15 OSEB	CENA NA OSEBO
vodenje po Kurnikovi hiši	37,50 €	2,50 €
vodenje po taborišču in muzeju	60 €	4 €
kosilo v gostišču Karavla 297	225 €	15 €
SKUPAJ	322,50 €	21,50 €

IZRAČUN PRODAJNE CENE

STALNI STROŠEK NA OSEBO	18,33 €
SPREMENLJIVI STROŠEK NA OSEBO	21,50 €
STROŠKI SKUPAJ	39,83 €
RVC 10 %	3,98 €
DDV NA RVC 22 %	8,76 €
SKUPAJ	52,57 €
PRODAJNA CENA	53,00 €

6. ZAKLJUČEK

Tržič je vsekakor edinstvena destinacija, prav tako odlična za mnogovrstna turistična vodenja z različnimi tematikami. V predstavljeni ideji vodenja, sem izbral pot, ki se začne pri najpomembnejšem, to je samo mestno jedro Tržiča. Od tod dalje se od prvega do zadnjega odseka vodenja zgodba o tržiških krajih razvija od zgodovinskih dogodkov, ki so nam danes najbližje, vse do tistih najbolj oddaljenih, ki so se odvijali v okolišu Podljubelja in Ljubelja. Tako obiskovalcem podamo zgodbo zgodovine, a v obratnem kronološkem redu, kar ustrezno povežemo z lokacijo odseka, kjer se vodenje odvija. Tako vodenje začnemo v mestu Tržič, ki je po času zgodovine na vrsti zadnji ter ga zaključimo v Podljubelju in na Ljubelju, kjer se je tržiška zgodba v resnici začela.

Tako gostom uspešno predstavimo najzanimivejše informacije o okolici in verjamemo, da se jim bodo zdele zanimive in vredne pozornosti. S predstavljeno idejo vodenja poleg spoznavanja kulturne in naravne dediščine kraja, gostu hkrati ponudimo tudi dobro priložnost za rekreacijo. Z osem tisočimi koraki po Tržiču vsekakor doprinesemo nekaj k svojemu dobremu zdravju ter naredimo korak dlje v poznavanju tržiških krajev, njihove zgodovine, ljudi in običajev.

7. VIRI IN LITERATURA

1. ur. Ahačič, David. Prsrčen pozdrav iz Tržiča. Zveza kulturnih organizacij Tržič. 2019, Tržič.
2. Babšek, Jana. Koncentracijsko taborišče LJUBELJ/MAUTHAUSEN 1943-1945. Tržiški muzej. 2020, Tržič.
3. Horvat, Franci. 2012. Baron, ki je lovil v tržiških gozdovih. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani https://www.dnevnik.si/1042545649#google_vignette
4. Knez, Primož. 2008. Baron Born se vrača v vrnjene gozdove. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani <https://www.dnevnik.si/340917>
5. Portal Kamra. 2020. Stari mejni prehod na Ljubelju s piramidama. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani <https://www.kamra.si/mm-elementi/stari-mejni-prehod-naljubelju-s-piramidama/>
6. ur. Preinfalk, Miha. KRONIKA Iz zgodovine Tržiča. Zveza zgodovinskih društev Slovenije. 2020, Ljubljana.
7. Prevc, Matic. A., Ž. 2023. Spomin na konec trpljenja taboriščnikov. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani <https://siol.net/novice/slovenija/spomin-na-konec-trpljenjataboriscnikov-608568>
8. Srečnik, Lado. Z dirko na dirko - 60 let AMD Tržič. 2010. Avto-moto društvo Tržič, Tržič.
9. Športno društvo Podljubelj. / . Naravna sankaska proga Zelenica. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani <https://sd-podljubelj.si/naravna-sankaska-proga-zelenica/>
10. Tržiški muzej. / . Koncentracijsko taborišče Ljubelj. Pridobljeno 6. 5. 2024 s spletne strani <https://www.trziski-muzej.si/koncentracijsko-taborisce-ljubelj-mauthausen>